

Слід особливо підкреслити, що в складних економічних умовах при мізерному бюджетному фінансуванні, невисокій заробітній платі вдалось не тільки зберегти трудові колективи і унікальну державну систему гідрометеорологічних спостережень і базових спостережень за забрудненням довкілля, але й забезпечити її функціонування на такому рівні, який в цілому відповідає вимогам державних органів влади, господарства та населення України [1, с. 169].

Наразі національна гідрометслужба налічує більше тисячі пунктів спостережень. Державна система гідрометеорологічних спостережень – комплексна багаторівнева спостережно-інформаційна система, призначена для проведення систематичних спостережень за гідрометеорологічними умовами (на річках, озерах, морях), станом атмосфери, забруднення навколишнього природного середовища (забруднення вод, повітря) під впливом природних і антропогенних факторів та забезпечення споживачів інформацією про їх фактичний та очікуваний стан [4, с. 52].

Джерела інформації:

1. Гідрометеорологічна служба України // за ред. Ліпінський В. М. Київ, 2011. 232с.
2. Гроховецька І. Роль Гідрометеорологічної служби на забезпечення сталого розвитку України [електронний ресурс] // Український гідрометеорологічний журнал. 2017. № 2. С. 4-7. URL: http://meteo.gov.ua/files/content/docs/news/press_2_2017 (дата звернення 27.03.2018).
3. Гроховецька І. До Всесвітнього метеорологічного дня і Всесвітнього дня водних ресурсів [електронний ресурс] // Український гідрометеорологічний журнал. 2017. № 1. С. 5-8. URL: http://rnr.gov.ua/data/files/us_8zv//22%20березня!%202018.pdf (дата звернення 28.03.2018).
4. Чухліб В. Триста років на службі у погоди // Надзвичайна ситуація. 2005. №10. С. 50-52.

*Винарчук В. магістрантки I курсу мГ-1 групи
наук. керівник – Гулик С.В., к. г. н., викл.*

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ МІСТА ЗБАРАЖ ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ

Метою статті є дослідити передумови формування антропогенних ландшафтів міста Збараж та його околиць.

Виклад основного матеріалу. *Історико-географічні особливості заселення.* Природні умови регіону на всіх історичних етапах були сприятливими для розвитку процесів заселення, господарського, зокрема землеробського, освоєння та формування ландшафтів. Найбільший вплив на ці процеси мали такі природні особливості Поділля: вигідне економіко-географічне розташування на шляхах між країнами Західної та Східної Європи, Причорномор'я і Прибалтики; рівнинний рельєф, щільна річкова мережа та достатня водозабезпеченість території; помірно-континентальний теплий і вологий клімат, сприятливий для життя і господарської діяльності людей; розповсюдження у минулому на заході широколистих, а на сході, переважно, лісостепових ландшафтів із значними ділянками лісів і лучних степів, достатньо родючих сірих і темно-сірих опідзолених ґрунтів, опідзолених і типових чорноземів, багатство та різноманітність природних ресурсів.

Серед суспільних чинників для формування ландшафтів Поділля суттєве значення мали групи: соціально-економічних, історико-політичних та етнодемографічних чинників. З урахуванням цих чинників проаналізована придатність природних ресурсів та ландшафтів Поділля для заселення та господарського освоєння.

На обох берегах тихоплинної річки Гнізни, притоки Серету, на мальовничій Подільській височині, розкинулось старовинне місто Збараж. В народі ходять легенди, ніби тут збирались хоробрі дружини для захисту рідного краю, відтак це місце стало називатися Збаражем (Збиражем). Першу писемну згадку про нього зустрічаємо у Галицько-Волинському літописі 1211 року. Літописний Збараж проіснував до 40-х років XIII ст. У 1241 році він був зруйнований під час татаро-монгольської навали. В наступні півтора століття про Збараж немає жодних згадок. У 1393 році він згадується у зв'язку зі спорудженням феодального замку.

Передумови формування антропогенних ландшафтів. Вивчення поселенського природо-користування є невід'ємною частиною історико-

географічного аналізу регіону. Розселення населення, будівництво жител та комунікацій зумовлює суттєвий вплив на природне середовище і є передумовою подальшого розвитку інших галузей землекористування.

В сучасних умовах провідна роль у розвитку селитебних геосистем належить соціально-економічним чинникам. Опосередкованими показниками масштабів поселенського природокористування є площі забудованих земель та їх динаміка за певний період часу. Актуальність вивчення поселенського природокористування на сучасному етапі зумовлена необхідністю комплексної геоecологічної оцінки регіону та розробки заходів з оптимізації природокористування з метою збереження його природних та культурних ландшафтів.

Територія Подільських Товтр в межах Тернопільської області характеризується переважно сільським розселенням. Великих міст в межах рифової зони немає. Безпосередньо в Товтрах знаходиться м. Збараж.

Для перспективної розробки регіонального плану розвитку поселень і проаналізовано картограму забудованості території в розрізі адміністративних утворень. На її основі встановлено картограму забудованості території, що високий відсоток забудованості притаманний землям міста Збараж (11% відповідно), а також територіям на північний захід від Збаража: Базаренецька, Залужанська, Зарубинецька, Старозбаразька, Дубовецька тощо сільські ради. Вочевидь це зумовлено давньою освоєністю територій, зручним географічним розташуванням між районним центром та м. Тернопіль й відносною близькістю до останнього. Адміністративні одиниці з забудованістю 5-8% теж тяжіють до обласного центру чи шляхів сполучення з ним.

На північний захід від міста Збаража головне пасмо виражене не чітко і розділене улоговинами та річковими долинами на окремі "гори". Забудова тут приурочена до річкових долин. Станом на 1880 р. найвищі показники частки земель, зайнятих поселеннями, становили 30-33%. Вони характерні для міста Збаража і прилеглих сіл.

Рис. 1. Зміна поселенського навантаження міста Збараж і прилеглих територій за період з 1880р. до сучасності [6]

У сучасному поселенському навантаженні досліджуваної території помітна слабка тенденція до вирівнювання поселенської освоєності центральної частини регіону дослідження. На її фоні різко виділяється лише регіон міста Збаража і його околиць, де забудовою зайнято понад 20% земель.

Для сучасного періоду характерна певна концентрація поселенського природокористування, що проявилось у розбудові великих сіл і поступовому занепаді малих сіл і хуторів, які в радянський період були визнані "неперспективними". У період після Другої світової війни з карти регіону зникли будинки лісників, фільварки і навіть окремі села.

Позитивною динамікою забудови характеризується центральна частина регіону. Так в околицях м. Збаража забудованість окремих облікових ділянок зростає на 6 – 13 % (рис. 1).

Господарський чинник. Під впливом господарської діяльності людини у геосистемах відбувається багато змін. Прямі антропогенні впливи (механічне порушення земель, рослинності, затоплення, тощо), здійснюють господарські об'єкти і системи при безпосередньому контакті з природним середовищем у процесі природокористування, вплив зумовлюється природними зв'язками та взаємодією між компонентами ландшафту.

Збараж та його околиці характеризується високою господарською освоєністю території. Станом на сьогодні всього земель, які входять до адміністративно-територіальних одиниць у місті Збараж 644,1295 га. З них сільськогосподарські землі 632,4095 га. У тому числі рілля становить – 501,9221 га. З них багаторічні насадження, враховуючи сади – 82,7800 га; сіножаті – 33,9200 га пасовища – 13,7874. Під господарськими будівлями і дворами 8, 9000. Під господарськими шляхами і прогонами – 2,8200 га.

Джерела інформації:

1. Волік О. В. Антропогенна трансформація природи заповідника „Медобори” та прилеглих територій впродовж ХХ ст. / О. В. Волік, Й. М. Свинко, П. М. Дем'янчук // Охорона і менеджмент об'єктів неживої природи на заповідних територіях. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (Гримайлів, 21–23 трав. 2008 р.). – Гримайлів-Тернопіль: Джура, 2008. – С. 54-57.
2. Гулик С. Методичні підходи до вивчення ландшафтів на підставі різночасових карт / С. Гулик // Екологічна географія: історія, теорія, практика: Матеріали II міжнар. наук. конф. – Тернопіль, 2004. – С. 43 – 45.
3. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г.І. Денисик - Вінниця: Арбат, 1998, - 292 ст.
4. Збаразька районна адміністрація– [Електронний курс]. – Режим доступу: - <http://www.oda.te.gov.ua/zbarazka>
5. Москалюк К. А. Аналіз рельєфу Подільських Товтр для оптимізації природокористування: дис. канд. геогр. наук:11.00.04 / К. А. Москалюк.– Львів: Львівський національний університет, 2009. – 256 ст.
6. Гавришок Б.Б. Особливості природокористування в Подільських Товтрах / Б.Б.Гавришок, М.Я.Сивий, - Тернопіль, 2015, - 260 с.

Грошко О. студентка 4 курсу Г-41-групи
наук. керівник – Гулик С.В., к. г. н. викл.

ПРИРОДНІ УМОВИ І РЕСУРСИ ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ

Мета статті: дослідити, проаналізувати та узагальнити відомості про фізико-географічні умови та ресурси Теробовлянського району.

Виклад основного матеріалу. Теробовлянський район є одним із найбільших у Тернопільській області. Як адміністративна одиниця утворився 4 листопада 1939 року, але з тих пір кордони району дещо змінювалися; остання така зміна відбулася у 1994 році. Близьке розташування до Тернополя, центральне положення Теробовлі та району в межах області сприяють розвиткові економіки, торгівлі транспорту.

Визначальним для характеристики адміністративного району є його природні особливості та забезпеченість ресурсною базою. Характеристику природніх умов складають структурно-геоморфологічне розташування, характер клімату та поверхневих вод, ґрунтовий покрив та біорізноманіття регіону, які в кінцевому результаті складають природо-ресурсну базу.

У структурному відношенні територія Теробовлянського району розміщена в межах Волино-Подільської частини (плити) Східноєвропейської (Руської) платформи. В його геологічній будові беруть участь осадові породи верхнього протерозою, палеозою, мезозою і кайнозою, які залягають на докембрійському кристалічному фундаменті. Породи кристалічного фундаменту розміщені на значній глибині і ніде на поверхню не виходять. Фундамент розчленований рядом регіональних розломів з амплітудою 1,5...2 км, які простягаються переважно у північно-західному та північно-східному напрямках[1].

Територія району лежить на Тернопільському плато. При загальному огляді поверхня району має рівнинний, злегка хвилястий характер. Теробовлянський район входить до орографічного району, територія якого лежить на захід від річки Стрипи.